
Поредбени фразеологизми са компонентом *нас* у српском језику: корпусно заснована анализа

Маријана Ђукић¹[0000-0003-3767-4247],
Слободан Новокмет¹[0000-0002-8525-5680]

¹ Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик, Србија,
{marijana.bogdanovic|slobodan.novokmet}@isj.sanu.ac.rs

Научни рад

DOI: 10.18485/judig.2026.2.ch11

Abstract

У раду се анализирају поредбени фразеологизми српскога језика са зоокомпонентом *нас*, експерпирани из два корпуса српског језика: општег и прилично избалансираног *Корпуса савременог српског језика* (*СрпКор2021+*) и веб-корпуса *CLASSLA-WEB.SR 2.0*. На основу анализе корпусне грађе утврђен је инвентар поредбених фразеологизама са компонентом *нас* који се налазе у актуелној језичкој употреби, те сагледане њихове структурне и семантичке карактеристике, варијантност, као и модификације, чиме је добијен увид у начин реализације предметних фразеологизама у савременом српском језику. Добијена корпусна слика фразеологизама упоређена је са њиховим описом у речницима, општим и специјалним фразеолошким. Установљене су неподударности у начину на који су поједини фразеологизми лексикографски обрађени, пре свега у погледу лематизације и семантичког описа. Такође, издвојени су и фразеологизми који су у корпусу потврђени као устаљени, а које прегледани лексикографски извори не бележе. Добијени налази указују на чињеницу да постојећи лексикографски извори не осликавају у потпуности актуелну употребу фразеологизама, те истичу потребу за израдом фразеолошког речника заснованог на аутентичном корпусном материјалу.

Кључне речи: српски језик, фразеологија, лексикографија, електронски корпуси, поредбени фразеологизми

1. Увод

Предмет истраживања овога рада јесу поредбене фразеолошке јединице са зоонимском компонентом *нас*. Грађа је екскерпирана из два електронска корпуса српскога језика: а) *Корпуса савременог српског језика – СрпКор 2021+* (Vitas et al., 2025)¹, који представља корпус општег језика са релативно избалансираним садржајем (Vitas et al., 2025), б) веб-корпуса *CLASSLA-WEB.SR 2.0* (Kuzman Pungeršek et al., 2025), доступног у оквиру *clarin.si* инфраструктуре² (Ljubešić and Kuzman, 2024).

Циљ рада јесте да се на основу корпусних података опишу формалне и семантичке одлике екскерпираних поредбених фразеологизама, а онда да се корпусни налази упореде са обрадом датих јединица у речницима, те утврде сличности и разлике између корпусне слике фразеологизама и њиховог лексикографског описа.³ Очекивани резултати односе се на системски увид у значења предметних фразеологизама, те у њихове структурне одлике, чиме ће се утврдити начини лематизације⁴ и семантизације који одговарају стварној, актуелној језичкој употреби разматраних јединица.

На општем плану, циљ рада јесте да се покаже значај укључивања у лексикографску праксу тзв. употребног модела језика (енгл. *usage-based model*), који се заснива на тези да се језичке јединице обликују и конвенционализују кроз честу употребу, па се стварна језичка пракса, коју репрезентују електронски корпуси (са подацима о фреквенцији), сматра основом за њихово проучавање (уп. Kemmer and Barlow 2000). Другим речима, рад настоји да, на примеру одабраних фразеологизама, осветли вредност корпусног приступа у истраживању различитих фразеолошких питања (семантика, канонски облици, варијантност, модификације и др.), те потцрта чињеницу да се заснивањем лексикографске обраде фразеологизама на резултатима таквих истраживања у

¹ <https://noske.jerteh.rs/>

² <https://www.clarin.si/ske/>

³ У ту сврху коришћени су фразеолошки речници Ј. Матешиха и Ђ. Оташевића, као и општи речници: РСАНУ и РСМС.

⁴ Термин *лематизација* у раду се употребљава у лексикографском смислу и под њим се подразумева утврђивање облика под којим се фразеолошка јединица наводи и обрађује у речнику.

знатној мери постиже усаглашеност између речничког описа и реалне употребе ових језичких јединица у пракси.

2. Теоријски оквир рада и методологија истраживања

2.1. Поредбени фразеологизми представљају важан предмет лингвистичких истраживања јер се анализом структурних и семантичких одлика ових јединица откривају и начини на које говорници датог језика концептуализују стварност, као и културно условљене представе и стереотипи који се одражавају у том језику.

Под поредбеним фразеологизмима подразумевају се вишелексемни спојеви чије се значење заснива на поређењу, као једном од универзалних начина на који човек тумачи и категоризује свет око себе. У њихова категоријална својства убрајају се релативна структурна устаљеност (што значи и постојање варијантних облика у одређеним случајевима), репродуковање као готових језичких јединица, конвенционалност, експресивност и различит степен идиоматичности.⁵ Међутим, да би одређена поредбена конструкција стекла статус фразеолошке јединице, није довољно да буде заснована на семантичком односу поређења, већ је неопходно да буде потврђена и устаљена у колективној језичкој употреби. Другим речима, услов за издвајање поредбених фразеологизама представља конвенционалност, која подразумева њихову општеприхваћеност и репродуктивност у датој говорној заједници (уп. [Мршевић-Радовић 1987](#): 93; [Вуловић 2015](#): 187–188).

У структури поредбених фразеологизама најчешће се налазе три члана: а) основа поређења, б) компонента *као* (*ко/к'о; попут; кано*), в) поредбени део. У литератури се основа поређења назива још и *леви део*, *базни део*, *тема*, *tertium comparationis*, док се за поредбени део користе називи *десни део*, *рема*, *еталон*, *comparatum* (уп. [Гољак 2009](#): 211; [Марјановић 2014](#): 95).⁶ Поредбени фразеологизми су најчешће троделне структуре, док је мањи број њих

⁵ Од обимне литературе посвећене проучавању поредбених фразеологизама овде издвајамо радове у којима се разматрају и теоријска питања специфична за ову групу фразеолошких јединица: [Matešić 1978](#); [Melvinger 1984](#); [Мршевић-Радовић 1987](#): 42–44; 92–97; [Гољак 2009](#); [Марјановић 2014](#); [Вуловић 2015](#): 183–226 и др.

⁶ У овоме раду користимо термине *основа поређења* и *поредбени део*, као уобичајене у српској фразеолошкој литератури.

дводелне структуре, тј. без основе поређења (нпр. *као гром из ведре неба*).

Како истиче Д. Мршевић-Радовић (1987: 42–43), у категорији поредбених фразеологизама бројни су компонентни фразеологизми код којих се један појам упоређује с другим појмом чије је лексичко значење сужено на одређену доминантну карактеристику, реалну или традиционално додељену од стране одређеног колектива (нпр. *леп као анђео*; *мршав као чачкалица*; *пушити као Турчин*; *вредан као мрав*; *глуп као ћурка*). Други тип компонентних поредбених фразеологизама настаје семантичком транспозицијом поредбеног дела (метафором, метонимијом, хиперболом и др.) (нпр. *спавати као на иглама* 'спавати опрезно, танким сном'). С друге стране, у глобалне поредбене фразеологизме спадају примери у којима долази до семантичке транспозиције целе нефразеолошке структуре (нпр. *као гром из ведре неба* 'изненада, неочекивано'; *вадити (сипати и сл.) као из рукава* 'говорити с лакоћом, без застоја, течно').⁷

2.2. Коначно, важно је нагласити значај бележења и проучавања и поредбених конструкција које нису устаљене већ представљају казационалне форме. У питању могу бити модификације постојећих фразеологизама или сасвим нове поредбене структуре (често мотивисане новонасталим социокултурним околностима). Оне представљају драгоцен предмет истраживања јер одражавају актуелне друштвене и културне промене и сведоче о изузетној језичкој креативности говорника, а на ширем плану потврђују тезу о изузетној динамичности и продуктивности поредбеног слоја фразеологикона једног језика. У раду ће бити указано на поједине примере казоналних модификација поредбених фразеологизама из грађе тек ради илустрације креативног потенцијала говорника (нпр. модификацијом конвенционалног облика *радити као нас* настала је казационална форма *диринчити као нас*). Захваљујући обиму, разноврсности и актуелности језичке грађе, електронски корпуси омогућавају не само регистровање оваквих иновативних поредбених конструкција већ и праћење њихове учесталости, потенцијалног ширења и преласка из казоналне у устаљену језичку употребу.

⁷ В. одредницу *поредбени фразеологизам* у *Речнику лингвистичких термина*, доступном на адреси <https://www.lingvistickitermini.rs/>.

2.3. Последњих деценија електронски корпуси представљају један од најважнијих извора за емпиријско проучавање језика.⁸ Разлог, пре свега, лежи у чињеници да електронски корпуси омогућавају истраживања заснована на обимној и аутентичној језичкој грађи и статистички обрадивим подацима. Ослањање на емпиријске податке из корпуса, као репрезентативног језичког узрока, доприноси већој објективности и поузданости истраживачких налаза.

Корпусне анализе постале су један од најважнијих методолошких приступа и у проучавању фразеолошког слоја језика. На обимној и аутентичној фразеолошкој грађи из електронских корпуса разматрају се различита фразеолошка питања (канонски облици, варијантност, модификације, семантичка интерпретација и др.).⁹ Електронски корпуси имају изразит значај и за савремену лексикографију, будући да омогућавају поузданију процену значења, домена употребе, фреквентности, стилске обележености лексичких и фразеолошких јединица и других чинилаца релевантних за прецизан лексикографски опис.¹⁰ По речима Џона Синклера, који се сматра једним од оснивача корпусно утемељене лексикографије, језик изгледа много другачије (у односу на традиционалне описе) онда када се истовремено сагледава велика количина језичке грађе (уп. [Sinclair 1991: 100](#)).

2.4. У овоме раду фразеолошка анализа заснована је на подацима из два велика корпуса српског језика: *СрпКор 2021+*¹¹, кор-

⁸ У најопштијем смислу, корпуси се у лингвистици дефинишу као збирке текстова природног језика (састављене по одређеним лингвистичким критеријумима) које представљају репрезентативан језички узорак (уп. [Biber et al. 1998: 12](#)).

⁹ В. нпр. [Moon, 1998; 2007; Cignoni and Coffey 1998; Novoselec and Parizoska 2012; Parizoska and Filipović Petrović 2016; Parizoska 2018; Filipović Petrović and Parizoska 2017; Марјановић 2022; Ђорђевић 2024](#) и др.

¹⁰ Уп. и следећу констатацију: „Језичне анализе, посебиче семантичке, захтијевају sustavno selektiranu opsežnu jezičnu građu, pa su potrebu za višemilijunskim korpusima pokazala leksikološka istraživanja, koja su vrlo široko primijenjena prije svega u engleskoj leksikografiji. Osnovna je ideja takvih istraživanja promatrati pojavnice leksema u njihovu neposrednom okruženju i širem jezičnom kontekstu što omogućuju konkordancijski računalni alati” ([Klobučar Srbić 2008: 47](#)).

¹¹ *СрпКор 2021+* је најновија верзија *Корпуса савременог српског језика* и заправо представља обједињену верзију корпуса *СрпКор 2013* и *СрпКор 2021*. У плану је и проширење овога корпуса новинским текстовима из периода 2022–2025, као и новим типовима текстова попут путописа, мемоара и историјских

пусу општег језика, који садржи преко 720 милиона појавница, и веб-корпусу *Classla-web.sr 2.0*, који садржи преко 3,6 милијарди појавница.¹²

За ексцерпцију грађе у корпусима примењен је упит у CQL-у (енгл. *Corpus Query Language*) којим су претраживане све појаве леме *пас* у непосредној близини поредбене речце *као* (укључујући и облике *ко/к'о*). Регуларни израз [lemma="kao|ko|k'o"] [0,2 [lemma="pas"] омогућио је издвајање конкорданци у којима се између компонената *као* и *пас* могу налазити највише две речи. На овај начин, дакле, обухваћени су примери само са компонентом *пас* у поредбеном делу (*као пас*), али и примери са проширеним поредбеним делом (нпр. *као пребијен пас*). Добијени скуп конкорданци потом је подвргнут анализи ширег контекста. Прегледом левог контекста утврђене су лексеме (глаголи и придеви) који чине основу поређења (нпр. *лагати као пас*, *љубоморан као пас*), док је анализа десног контекста била усмерена на издвајање конструкција у којима се након компоненте *пас* јавља још нека компонента (нпр. *као пас и мачка*, *као пас кроз росу*). Степен устаљености поредбених конструкција одмерава се према њиховој фреквенцији у корпусу, а праг конвенционалности у овоме раду постављен је на

новина, што ће увећати временску димензију корпуса, а такође ће се вршити и континуирано допуњавање одабраним веб-садржајима (Vitas et al. 2025: 22).

¹² Када су у питању корпусно засноване анализе фразеолошких јединица, посебно је важно питање обима и структуре корпуса. Наиме, истраживања, махом страних лингвиста, показала су да се у електронским корпусима фразеологизми јављају са релативно ниском фреквенцијом (в. Moon 1998; 2007; Cignoni and Coffey 1998; Minugh 2014). Осим величине корпуса, важна је и структура. Потребни су што боље балансирани корпуси, са текстовима књижевно-уметничког и новинског стила, као и са значнијим уделом жанрова разговорног језика, будући да се фразеологија најпотпуније и испољава у разговорном регистру, карактеристичном по експресивности. Два поменута корпуса српског језика сасвим су адекватна за фразеолошка истраживања, и по обиму и по репрезентативности текстова (*СрпКор* примарно се одликује различитим изворима везаним за писани језик – велики број новинских текстова, потом књижевно-уметничких дела и др., а *Classla-web.sr* обухвата и интернет жанрове блиске разговорном језику (форуме, портале, блогове, коментаре вести и сл.)). О елементима методолошког оквира за корпусне анализе фразеологизама (потребна величина корпуса, структура корпуса, начин претраге фразеологизама, разлози контроле примера у контексту, фреквенцијски праг за однос застарело : савремено) в. Ђукић 2027 (у штампи).

пет појављивања у корпусној грађи.¹³ То значи да су као устаљене сматране поредбене конструкције које (збирно у оба корпуса) задовољавају критеријум 'пет и више потврда'.

У централном делу рада (одељак 4) представљени су поредбени фразеологизми који су потврђени у корпусу, а који су забележени у неком од консултованих речника, било у истоветном облику, било у варијантној форми. Анализа је усмерена на њихове структурне и семантичке одлике, уз паралелно поређење са начином на који су они лексикографски обрађени, како би се уочиле сличности и разлике између корпусне слике, као репрезента актуелне језичке употребе, и традиционалног речничког описа (пре свега у погледу лематизације и интерпретације фразеолошког значења).

У посебном делу рада (одељак 5) анализирани су корпусно потврђени поредбени фразеологизми које консултовани речници не бележе, чиме је показано да се фонд фразеологизама у речницима не подудара у потпуности са стањем у корпусима, те истакнут значај корпуса за идентификацију јединица које још нису нашле место у постојећим лексикографским описима.

3. Корпусна слика поредбених фразеологизама са компонентом *пас* и њихов речнички опис

3.1. Према подацима из корпуса, као продуктивни у језичкој употреби издвојили су се глаголски фразеологизми *лагати као пас* (Classla 493; SrpKor 64); *живети као пас*; *убити као пса*; *умрети као пас*; *радити као пас* и придевски фразеологизми *уморан као пас*; *веран као пас*; *гладан као пас*. Ова група примера захтева посебан коментар у вези са мотивацијом и степеном њене очуваности у савременом језику. Наиме, наведене фразеолошке јединице су специфичне јер се код њих (са изузетком примера *веран као пас*) не може говорити о формирању фразеолошког значења на основу једне типичне карактеристике појма из поредбеног дела (бар не са становишта данашњих носилаца језика). Ови фразеологизми вероватно јесу настали на основу различитих старијих културних

¹³ Овај критеријум конвенционалности фразеологизама усвојен је у литератури (уп. Filipović Petrović and Parizoska 2017: 265), а ослања се на налазе С. Еверта (2005: 133), који истиче да је статистичко закључивање поуздано код оних лексичких спојева који се у великим корпусима јављају пет и више пута.

представа о псу¹⁴ (*живети као пас* – некадашњи тежак живот паса; *радити као пас*; *уморан као пас* – константно напорно служење човеку; *умрети као пас* – недостојна смрт; *гладан као пас* – оскудица у храни и сл.), али су те везе с временом постале мање прозирне (с обзиром на данашњу улогу пса у друштву и породици).¹⁵

Ипак, ослабљена мотивисаност не утиче на смањење продуктивности наведених фразеологизама у актуелној језичкој пракси. Ауторке Ј. Паризоска и И. Филиповић Петровић (2017: 357–358) овакве примере објашњавају појавом десемантизације, односно 'семантичког пражњења' (енгл. *semantic bleaching*), компоненте *пас*, због чега конструкција *као пас* код говорника не активира нужно представу о некој типичној негативно или позитивно вреднованој особини животиње, већ добија примарну интензификаторску функцију (*лагати као пас* = лагати много, *радити као пас* = радити много).¹⁶

¹⁴ О поређењима човека са псом ради истицања лажљивости, умора, љутње и недоличног понашања в. Vidović Bolt 2011, а о секундарним значењима лексема из лексичко-семантичке групе назива за псе, којима се реферише на човека као носиоца претежно негативно конотираних особина, в. Новокмет 2016.

¹⁵ По тумачењу В. Ватова, негативна симболика пса у поређењима словенских језика може се објаснити традиционално негативном евалуацијом пса у јеврејској култури, која је посредством хришћанске библијске књижевности пренета у шири културни простор (Ватов, у: Stefanov 2025: 86).

На овом месту илустративно је указати на истраживање мађарског лингвисте Ж. Папиште (2018) везано за застареваше одређених фразеологизама са компонентом *пас* у мађарском језику. Као један од разлога аутор наводи чињеницу да се концепт *пас* у прошлости и концепт *пас* у садашњости суштински разликују. Данас пас ужива статус кућног љубимца и најбољег пријатеља човека, те је у концептуалном систему говорника изразито позитиван појам. Анализирани фразеологизми сведоче пак о потпуно другачијем статусу ове животиње у прошлости. У некадашњем друштву, наиме, пас је имао изразито негативну конотацију. Тако, на пример, током периода турске окупације, који је у знаку великог сиромаштва, људи су врло негативно гледали на псе луталице, којих је било у великом броју и који су домаћинствима наносили штету. Такође, негативном односу према псу у прошлости доприносило је и архаично празноверје да сам Ђаво поприма облик пса. У данашњем времену положај пса је потпуно друкчији, па се и фразеолошке јединице чија мотивна слика репрезентује негативан однос човека према псу (поготово оне са мотивном базом којом се изражава мучење и физичко злостављање пса) у савременом мађарском језику доживљавају као застареле и повлаче се из језика (в. Pápista, 2018: 139–149).

¹⁶ А. Васунг (2009) говори о тзв. апсурдним мотивима за настанак фразеологизама, који немају логично објашњење: „... to su motivi koji su životinjama nametnuti čovjekovom subjektivnom interpretacijom (*bezobrazan kao pas, lagati*

3.2. Корпусна претрага омогућила је да се, поред инвентара поредбених фразеологизама, сагледа и њихова варијантност у актуелној језичкој употреби. Корпусни примери показују да се варијантност испољава кроз замену једне од лексичких компонената блискозначном стилски обележеном лексемом.¹⁷

Поред основног (најучесталијег) облика *убити као пса*, у корпусу се јављају и варијанта са глаголом *устрелити* (уп. *Tesko da bi nekog belca jurio 50 metara od mesta na kome ga je ovaj navodno ugrozio i na kraju ga ustrelio kao psa*). Такође, корпус бележи и облик *побити као псе* (уп. *Nemci su skroz zbrisali celu porodicu, sve su ih pobili k'o pse*). У наведеним фразеологизмима фразеолошко значење је додатно спецификовано, што је условљено самим контекстом: глагол *побити* уноси компоненту масовности, а *устрелити* конкретизује начин извршења радње.

У корпусној грађи фразеологизам *умрети као пас* јавља се и у варијанти са глаголом *црћи/цркнути*, којим се повећава експресивност и пејоративност јединице. Ова варијанта се тако одликује стилском сниженошћу и превасходно је везана за колоквијални регистар (уп. *Kod nas možeš da crkneš kao pas ako nemaš vezu, penzije su toliko bedne da je sramota o istim i pričati*).

Корпус показује и варијантност код фразеологизма *веран као пас*, која се испољава кроз замену придевске компоненте синонимном лексемом *одан*: (*Koga su prihvatili kao coveka, prijatelja, kolegu tome su odani kao psi*).

3.3. Корпус даје и примере оказионалних модификација, које нису устаљене у језичкој пракси као општеприхваћене, већ су одраз тежње појединачног говорника да свој израз прилагоди конкретном комуникационом циљу и учини га експресивнијим. Као иновативне јединице узимају се оне које су у корпусу изузетно ретке (испод прага конвенционалности од пет потврда), а најчешће су ограничене само на један извор (уп. [Filipović Petrović and Parizoska 2017: 256](#)).

Поред устаљеног облика *умрети као пас* (и устаљене, али мање фреквентне варијанте *црћи као пас*) регистроване су и мо-

као пас)." Ј. Паризоска и И. Филиповић Петровић (2017: 359) поменути процес десемантизације, карактеристичан за ове примере, такође сматрају последицом субјективизације.

¹⁷ Примери из корпуса биће наведени у оригиналном облику, без правописних интервенција.

дификоване форме са глаголима *скапати* и *скончати* (уп. *Ako se ne bi utopio, ja bi se izvukao mokar i skapao bi kao pas na ovoj zimi*; *Brutalno pretučena i SILOVANA, skončala je KAO PAS*). На супрот конвенционалног *радити као пас* корпус бележи и околионални модификовани облик са лексемом *диринчити* (уп. *Većina njih je zarađivala vrlo malo, a dirinčili su kao psi*).

Околионалне јединице махом су системске природе, настале модификацијом постојећих фразеологизама. Степен измена је ограничен и уклапа се у системску слику варирања по моделу, чиме се осигурава препознатљивост конвенционалног фразеологизма, тј. узуалног фразеологизма са функцијом мотиватора, те тако обезбеђује адекватно разумевање семантике новостворене форме (в. [Ђукић 2025](#): 30–31). Будући да неки и од модификованих облика временом могу стећи ширу употребу, потребно је пратити степен њихове узуализације, јер као нове а учестале јединице могу бити кандидати за опште и специјалне речнике (наравно, у зависности од типа и намене речника). Јединице околионалног карактера представљају углавном феномен језика у употреби (*parole*), те је јасан значај корпуса за њихово инвентарисање и дескрипцију.

3.4. Анализа речничке обраде разматраних фразеологизама показала је потребу за преиспитивањем појединих лексикографских решења, пре свега у погледу семантичке идентификације, канонских облика и бележења варијаната које су у корпусу потврђене као устаљене.

3.4.1. РСАНУ бележи фразеологизам *лагати, слагати као пас* и семантизује га на следећи начин 'много лагати, слагати', чиме је у први план стављена квантитативна компонента радње.¹⁸ Међутим, анализа корпусних потврда показује да се овим фразеологизмом не истиче само учесталост радње, већ да је присутна, па чак и доминантна, сема 'дрскост, безочност лажи'. Посреди, дакле, није само означавање особе која једноставно много лаже, већ особе која лаже отворено, без устезања и без обзира на очиглед-

¹⁸ Додајмо да се уз дати фразеологизам наводи и квалификатор *експр.*, који је редудантан, с обзиром на чињеницу да је експресивност категоријално фразеолошко обележје. Навођењем ознаке *експр.* (или *фиг.*) уз фразеологизме ствара се својеврсни „фразеографски плеоназам” ([Вуловић 2017](#): 263).

не чињенице. Стога би се могло рећи да корпусна грађа открива шири семантички садржај овог фразеологизма од онога који је обухваћен речничком дефиницијом. Уп. примере:

Ko vam kaže da je pristupanje / nepristupanje NATO ili EU ključno državno pitanje laže kao pas.

Petrović je tvrdio da optuženog „nikada u životu nije video“, na šta je optuženi uzvratio „da laže kao pas“.

Uzgred, Vildoza je na pitanje o Kampacu slagao ko pas a trepnuo nije.

3.4.2. Посебно је спорно решење у РМС. Ту се среће овакав начин лематизације и семантизације разматраних фразеологизама: *као пас* (*мучити се, лагати, радити, трпети, живети, бити гладан, уморан и сл.*) 'јако много, силно (*мучити се, лагати, радити, трпети и сл.*)'. Овде се, дакле, под једном одредницом и јединственом дефиницијом окупљају устаљени спојеви који, иако деле поредбени сегмент *као пас*, не испољавају истоветну семантику. Оваква семантизација доводи до неадекватног уопштавања, јер различите конструкције своди на заједничко интензификаторско значење, иако многе од њих садрже и додатне значењске компоненте које су саставни део њиховог фразеолошког значења. Тако *радити као пас* упућује на тежак, напоран, исцрпљујући рад, *трпети као пас* на дуготрајно и тешко подношење нечега, а фразеологизмом *лагати као пас*, како смо и показали изнад, не означава се само учесталост радње, већ се указује да је у питању безочно, дрско лагање, лагање без икаквог устегања. Поготово се дефиниција 'јако много' не уклапа уз фразеологизам *живети као пас*, који заправо значи 'живети у тешким, бедним, понижавајућим условима.'

3.4.3. У погледу бележења устаљених фразеологизама и њихових варијаната речници неретко не одражавају савремену фразеолошку слику (уп. [Parizoska 2018](#): 146). Тако, на пример, РСАНУ и РМС не бележе фразеологизам *умрети као пас*, али РСАНУ пак бележи варијанту *цркнути као пас*, која је, према подацима из корпуса, у језику мање фреквентна од облика са компонентом *умрети*. Даље, РСАНУ и РМС региструју само *убити као пса*, а корпус показује да су у језику устаљене и контекстуално условљене варијанте *побити као псе*, *устрелити као пса*. Придевски фразеологизам

веран као пас забележен је само у РСАНУ, док варијанта *одан као пас* није нашла место у посматраним лексикографским изворима.

Када су у питању фразеолошки речници, речник Ђ. Оташевића и не бележи фразеологизме *лагати као пас*, *радити као пас*, *живети као пас*, *умрети као пас*, *убити као пса*, док су у речнику Ј. Матешаћа сви наведени фразеологизми регистровани (а поред *умрети као пас* забележена је и варијанта *цркнути као пас*).

3.4.4. У корпусу се као конвенционализована издвојила и фразеолошка јединица *лајати као пас*. У РСАНУ пак наводи се структурно шира форма *лајати као пас на звезде*, уз дефиницију 'безразложно говорити лажи, износити неистине, олађавати, пањкати некога' (при чему је потврда само из збирке речи В. Арсенијевића). Корпус пак показује широку употребу овог фразеологизма, с тим што су сви примери са структурно непроширеним поредбеним делом (*лајати као пас*):

Drugi je opadač, piše i laje kao pas protiv drevnih filozofa i besednika.

To se tako ne radi.....radis i cutis a ne lajes kao pas po medijima ko ti je zanimljiv...

Sramota je da DS ima čoveka koji laje kao pas!

Posto kad se iznerviram dok igram (a to nije retkost) tada lajem k'o pas pa cesto ni neznam sta pricam.

Sad cu da lajem ko pas kad nas uvrede.

Корпус је показао да је у савременој језичкој употреби јединица *лајати као пас* устаљена, те је треба унети у будуће речнике, уз нешто прецизнију семантизацију, засновану на аутентичној корпусној грађи (нпр. 'изражавати се веома грубо, непримерено и нападачки, обично вређајући, оптужујући некога').¹⁹ Поред наведеног конвенционализованог облика, корпус региструје и примере, углавном контекстуално условљених модификација, насталих ширењем фразеолошке структуре:

Amerima dolazi kraj njima i njihovoj sili oni sada laju kao pas sa lanca!!!

¹⁹ Фразеологизација споја *лајати као пас* заснива се на метафоричком преношењу карактеристика псећег лајања (јачина, агресивност и сл.) на људско вербално понашање, при чему се развија фразеолошко значење које подразумева нападно и агресивно говорење, најчешће праћено оптуживањем или вређањем.

Neki iz opozicije u Srbiji ništa ne rade, već samo laju kao psi litalice.

3.5. Међу ексцерпираним глаголским фразеологизмима налазе се следећи примери са проширеним поредбеним делом: *као пас и мачка* (бити, живети, слагати се и др.); *проћи (провући се) као пас кроз росу; вући се као пребијен пас; понашати се према неком као према псу (третирати неког као пса)*, те фразеологизам са реченичном структуром²⁰: *има их као кусих паса*.

3.5.1. Посебан коментар заслужује фразеологизам *као пас и мачка*, који се у језичкој пракси реализује уз више глагола, при чему сваки донекле спецификује његово значење. У РМС и РСАНУ овај фразеологизам је презентован у облику *као пас и мачка (живети, гледати се и сл.)*, са јединиственом дефиницијом 'бити с неким у непријатељству, мрзети се'. Међутим, корпусна грађа показује да овакав опис не одражава актуелну употребу у потпуности. Најпре, у електронским корпусима није потврђена реализација са глаголом *гледати се*. Даље, према подацима из корпуса, колокациони опсег устаљеног споја *као пас и мачка* је шири и чине га глаголи *бити, живети, слагати се, волети се, мрзети*. Уп. примере:

Ovan i Jarac su kao pas i mačka, skloni svađi i neslaganju.

Srbi i Albanci su kao psi i mačke. Njihovo prirodno stanje je neprijateljstvo jednih prema drugima.

Zavidela sam im na takvom braku i harmoniji, upoređujući ga sa očajnim spojem mojih roditelja, koji četrdeset pet godina žive kao pas i mačka.

Brak je stvar ljubavi a ne da žive na istom prostoru jer nemaju gde i žive k'o pas i mačka.

I dok neki žive kao pas i mačka, postoje neki parovi koji se slažu kao dva bela goluba.

Istina, nekad se slažu kao pas i mačka, ali uglavnom su u ljubavi.

²⁰ Како се истиче у литератури, поредбени фразеологизми са структуром реченице у језику су ретки: „Поредбени frazemi најчешће су nominacijski, tj. u okviru slobodne rečenice imaju ulogu rečeničnog člana: priložne oznake, predikata ili atributa, a veoma rijetko su komunikacijski, tj. veoma rijetko imaju ulogu i značenje rečenice ...” (Melvinger 1984: 129).

Na početku saradnje slagali su se kao pas i mačka da bi sada, nakon tolikih godina, zajedničkim snagama gradili harmoničnu životnu priču.

Otkako je sveta i veka srpski seljaci i političari slažu se kao pas i mačka.

Kulturni partneri Bejbi i Džoni voleli su se kao pas i mačka, a film je zaradio 214 miliona dolara i osvojio Oskara

I ti i ja smo se onomad voleli kao pas i mačka, pa mi kasnije mal' falilo da te muvam!

Teorija da partizan prodaje zvezdi titulu, a mrze se ko pas i mačka.

Gledamo ih na televiziji kao direktne partnere, druže se, smeju... a kada se ugase kamere, mrze se kao pas i mačka!

Приликом фиксације у речнику, сматрамо да би најупутније било лематизовати спој *као пас и мачка*, а унутар те одреднице навести типичне глаголске компоненте, уз дефиницију карактеристичну за сваки колокат:

као пас и мачка 1) *бити* 'бити у веома лошим, непријатељским односима'; 2) *живети* 'живети у сталним свађама, у међусобној нетрепеливости'; 3) *слагати се, волети се* ир. 'нимало се не слагати, нимало се не волети'; 4) *мрзети се* 'веома се мрзети'.

Овакав начин је карактеристичан и за лексикографску праксу других словенских језика²¹ и узима у обзир чињеницу да глаголи уносе и сопствене семантичке нијансе (тако се *живети као пас и мачка* односи на заједнички живот у сталној свађи и уз међусобну нетрепеливост, док *мрзети се као пас и мачка* означава изразито јаку међусобну мржњу). Посебно је важно издвојити ироничне трансформације (*као пас и мачка* (слагати се, волети се)), када глаголи сами по себи означавају позитиван однос, док спој *као пас и мачка* ту позитивну семантику поништава и преокреће у супротност. Због тога се чини оправданијим да се лематизује спој

²¹ Нпр., у *Речнику бугарског језика (Речник на българския език БАН)*, под одредницом *куче*, разматрани фразеологизам је овако обрађен:

Като кучето и мачката:

1. В съчет. с гледаме се. Враждебно, с омраза (се гледаме).
2. В съчет. с живеем. В постоянни разпавии, в кавги и омраза (живеем).
3. В съчет. с обичаме се (погаждаме се). Ирон. Никак, ни най-малко не (се обичаме).
4. В съчет. с мразим се. Много, извънредно (се мразим).

као пас и мачка, а онда поброје његови типични глаголски колока-ти и за сваку конструкцију формулише одговарајућа дефиниција.

Корпус показује и примере у којима глагол није исказан. У тим елиптичним конструкцијама у фразеолошком значењу имплицитно је садржана конвенционализована представа о конфликтном односу између пса и мачке. Управо висок степен препознатљивости традиционалне представе коју активира спој *као пас и мачка* омогућава да се овај поредбени образац користи и у синтаксички редукованим конструкцијама, као што су следеће:

Muškarci i žene, kao psi i mačke. Ne kapiramo se i tačka.

Imamo slicnu situaciju u kuci brat i sestra kao pas i macka.

3.5.2. У прегледаним речницима јављају се следеће канонске форме: *има их као кусих (кусатих) паса* (РМС); *има их (нас, вас и сл.) као кусих паса* (РСАНУ); *има [некога] као кусих паса* (фразеолошки речник Ђ. Оташевића); *има кога као кусих (кусатих) паса* (фразеолошки речник Ј. Матешића). Поређење речничког описа са корпусом грађом открива неподударност у погледу ширине употребе овог фразеологизма. Док лематизовани облик *има некога као кусих паса* упућује да се фразеологизмом реферише искључиво на особе, корпус показује да се конструкција продуктивно употребљава и са именицама из класе неживог. То значи да речнички опис не одражава у потпуности опсег употребе овог фразеологизма у актуелној језичкој пракси, те да би прецизнија семантизација била: 'има некога, нечега као кусих паса'. Уп. следеће примере:

Tzv. mini-Expo kojih je kao kusah pasa po svetu ne znam da li se to oseca u Srbiji.

Svi do jednog su rekli da ispred bolnica, aerodroma, štajgi i sličnih mesta taksije uopšte ne treba zvati jer ih ima ko kusah pasa.

Za sve ostale propuste kojih ima "kao kusah pasa", čini mi se da je on apsolutno beznadežan slučaj.

Retail kanala i sistema digitalne distribucije, hvala bogu, ima k'o kusah pasa.

Nisam (i ne želim da budem) poznavalac svih tih „organa“ kojih se u poslednje vreme namnožilo ko kusah pasa.

3.5.3. Фразеологизам *проћи (провући се и сл.) као пас кроз воду (росу)* бележи само РСАНУ, уз дефиницију 'лоше проћи, рђаво се провести'. Примери који се наводе потичу из збирке речи В. Ар-

сенијевића, и то само за фразеологизам са компонентом *вода*: Прошао кроз школе као пас кроз воду (Банат, Арс.). Провукао се као пас кроз воду (И.).

Корпусна грађа пак показује да поступак обједињавања варијаната *проћи као пас кроз воду* и *проћи као пас кроз росу* под истом лемом и истом дефиницијом 'лоше проћи' не одговара савременој употреби. Наиме, корпус потврђује само облик са компонентом *роса*, и то са сасвим супротним значењем – 'проћи без последица, успешно се извући из неке неповољне ситуације'. Уп. примере:

Nisam baš ni ja prošao kao pas kroz rosu, ostaću ceo život u kolicima.

„Naši“ kroz poresku kontrolu prolaze „kao pas kroz rosu“, ne-окрзнати, а сви други су изложени разним врстама репресалија.

Srbija, zahvaljujući snažnoj ruskoj pomoći, kroz rat prošla „kao pas kroz rosu“.

На питање како је Јовица Станишић успео да се провуће као пас кроз росу (pokis'o mu samo rep) све до оног nepristojно užurbanог сланја у Хаг током ванредног станја, добијају се разни занимљиви одговори.

У нjoj једва да има места за nekог ко би неку vizију манифестовао time да се кроз транзичију провуће као пас кроз росу.

Oстаје да се види колико ће туžilac и суд успети да уради више него у случају бившег премијера Рамуша Харадинаја који је кроз судски процес прошао као "пас кроз росу" и практично је ослобођен и чист за све што је чинио на Косову.

Представљена неподударност показује једну од кључних предности корпусно засноване лексикографије. Захваљујући великом броју аутентичних потврда савремене употребе, могуће је прецизно одредити устаљене облике и њихова значења, које традиционални речници, засновани на ограниченој грађи (уз ослањање и на субјективну процену лексикографа), понекад не могу да региструју. Корпуси не допуњују само речничку грађу, већ омогућавају ревизију и корекцију лексикографских описа у складу са стварном савременом употребом.

3.5.4. Посебан коментар завређује и фразеологизам *вући се као пребијен пас*. Консултовани речници га не бележе, изузев РСАНУ, где срећемо овакав приказ: *вући се (скитати, ландарати и сл.) као пребијен (глув, јалов) пас, ићи (ходати, лутати и сл.) као пас без госе,*

са дефиницијом 'ићи без одређеног циља, базати, лутати, тумарати'. Корпусна грађа пак јасно показује да се фразеологизам *вући се као пребијен пас* у савременој употреби реализује у другачијем значењу. У корпусним потврдама он се не односи на бесциљно кретање, већ на споро, отежано и безвољно кретање условљено умором, исцрпљеношћу и сл. Уп. следеће примере:

Onda im kriv ovaj sa Kosmeta, a ne to što su se vukli po terenu ko prebijeni psi posle prvog gola koji su dali.

I jel stvarno mislis da fransiza ocekuje da im se igrac tek tako pretvori u uvredjenu mladu i da ne zeli ni da trenira, da se vuce kao prebijen pas po terenu?

Kijeza je bar brz, Berna se vuče kao prebijeni pas.

Do kraja radnog vremena pogled mi se zamutio i vukao sam se kao prebijen pas.

Ako možeš i na piće i na fudbal i kod mehaničara za kola, možeš i sa mnom da bauljaš po gradu pa makar se vukao kao prebijen pas.

Водећи се корпусном грађом, разматрани фразеологизам требало би дефинисати на следећи начин 'кретати се споро, тешко, с муком (због умора, малаксалости, безвољности и сл.)'²², а не као јединицу која означава бесциљно кретање. Тиме би речнички опис био усклађен са стварном језичком употребом.

Посебно је илустративан пример у коме се разматраним фразеологизмом реферише на спор и неефикасан рад рачунарског програма:

U Operi inače držim otvoreno po 40+ tabova otvorenih. Kad toliko naguram u FF, vuče se ko prebijen pas a jede memoriju ko blesav.

У овом случају прикладна би била дефиниција 'радити споро и неефикасно (о електронским уређајима, рачунарским системима и сл.)'. Требало би пратити потенцијалну узуализацију овога значења, јер се чини да би могло доћи до стабилизације овакве употребе, која би онда могла прерасти у конвенционализовано се-

²² Исто значење има и краћа варијанта, без компоненте *пас*, *вући се као пребијен*, као и, у корпусу фреквентнији, фразеологизам са компонентом *мачка* (*вући се као пребијена мачка*).

кундарно значење (пре свега у говору младих, у комуникацији повезаној са дигиталним технологијама).²³

4. Фразеологизми непотврђени у консултованим речницима

У ексцерпираној грађи глаголских фразеологизама нашли су се и фразеологизми које консултовани речници не бележе. Ти налази потврђују изразит значај корпуса као извора за идентификовање нових поредбених фразеологизама једнога језика, те допуну постојећег речничког фонда.

4.1. Корпусном претрагом евидентиран је фразеологизам *реаговати (понашати се)* као *Павловљев пас*, који не бележе постојећи речници. У основи овог фразеологизма је позната представа о Павловљевом експерименту са условним рефлексима, која је у савременом језику постала симбол аутоматског и предвидљивог реаговања. Наиме, руски физиолог Иван Павлов је у свом познатом експерименту са псом показао да се понављањем везе између подражаја и реакције може развити условни рефлекс, тако да организам почиње да реагује и онда када првобитни разлог за реакцију више не постоји (Коцопељић and Пекић 2017: 28). У корпусу српског језика фразеологизам *реаговати (понашати се)* као *Павловљев пас* јавља се релативно касно (најранија потврда је из 2001. године), па се може рећи да је у питању израз новијег порекла, настао под утицајем популаризације психолошке терминологије и научних метафора у јавном дискурсу. Може се семантизовати на следећи начин: 'реаговати, понашати се механички, аутоматски, без промишљања, по унапред усвојеном образцу'. Уп. следеће примере:

²³ Уп. и следеће примере са варијантним експресивнијим лексемама *кер* и *псе-мо*: Internet se vuče kao prebijen ker; Instalirao sam veceras Vista RC1 i prijatno se iznenadio da uopste nije zahtevan kao beta2 (ona se vukla kao prebijeno pseto). Такође, у овом значењу употребљавају се (и то учесталије) структурно краћи облик *вући се као пребијен*, као и облик са компонентом *мачка*. Уп. примере: Probacu sa MozBackup jer imam neki android koji se vuče kao prebijen; To praktično znači da se aplikacija ... zahvaljujući softverskom renderovanju, vuče kao prebijena; Lg se vuče kao prebijena mačka sa razvojem androida; Opera možda ima brži startup ali se posle vuče kao prebijena mačka.

Sama ideja je toliko jaka i potrebna na ovim prostorima da je jednostavno nije trebalo opteretiti pričom za koju se unapred znalo da će svi ovdašnji nebeski umovi reagovati kao Pavlovljev pas.

„Odeljenje“ predstavlja spoj plesa i glume i, uprkos jezičkoj barijeri, jer „govore“ izmišljenim jezikom, dočarava univerzalnu priču o birokratama koji reaguju kao Pavlovljevi psi.

U meni je narasla do stida i kajanja ta opsesivna misao da se mi manje-više svi ponašamo kao Pavlovljevi psi. Mi se držimo prečice u glavi i ponašamo se kao Pavlovljev pas. Na roze reagujem kao Pavlovljev pas zbog onih dečijih sirupa protiv grlobolje.

4.2. Посебну групу чине фразеолошке јединице са продуктивним сегментом *као пас* које су се издвојиле као конвенционализоване, а које консултовани речници не региструју. У питању су следећи придевски фразеологизми *љубоморан као пас*;²⁴ *бесан као пас*; *ружан као пас*; *нервозан као пас*; *болестан као пас*; *љут као пас*; *сам као пас*; *жедан као пас*, те колоквијалан глаголски фразеологизам *сморити се као пас*. Неке од наведених јединица су одавно устаљене у језичкој употреби (нпр. *љубоморан као пас*; *ружан као пас*; *бесан као пас*), док се за друге, судећи по потврдама, може рећи да су новијег порекла (*болестан као пас*; *жедан као пас*; *нервозан као пас*; *сморити се као пас*). Дати фразеологизми представљају добар пример савремене фразеолошке продуктивности, односно аналошког проширења продуктивног поредбеног обрасца *као пас*, када се нови придев или глагол уклапа у већ постојећу конструкциону схему (уп. традиционалне јединице *радити као пас*; *лагати као пас*; *веран као пас*). Такође, примери показују да *пас* у српском језику функционише као стереотипизовани носилац претежно негативно вреднованих особина и стања (в. Новокмет 2016).

Наведени фразеологизми сведоче о значају укључивања корпусне методологије у лексикографску праксу, будући да традиционални речници, засновани на ограниченом броју цитатних потврда, многе новије а учестале форме најчешће не региструју.²⁵

²⁴ Посебно изненађује чињеница да фразеологизам *љубоморан као пас*, који је изразито фреквентан у колективном језичком изразу, није регистрован у консултованим лексикографским изворима.

²⁵ Треба имати у виду да једнојезични општи речници често не бележе поредбене јединице са ниским степеном идиоматичности. Такви примери би били сврстани у специјални речник устаљених поређења, какав недостаје српској

4.3. Међу корпусно потврђеним, а речнички нерегистрованим јединицама издваја се и поредбени фразеологизам *пребити некога као пса*, уз који би ишао следећи семантички опис 'брутално, немилосредно пребити некога'. Уп. следеће примере:

Obezbeđenje lokalnih izbora ga je prebilo kao psa.

Verovatno neću imati pištolj kada ga budem video, ali ću ga svakako prebiti kao psa.

Kada se vratio, šef i njegov kolega su ga izvukli iz kuhinje i prebili ga ko psa pred mušterijama.

4.4. Корпусна грађа потврђује и фразеологизам *бити као ловачки пас*, који није забележен у консултованим речницима. Остварује се у значењу 'упорно, пажљиво, вешто трагати за нечим', као што показују примери:

Vodiči su bili kao lovački psi. Pažljivo su osluškivali.

Vi morate biti kao lovački psi pronjušiti gde ima još nešto što bi moglo koristiti nemačkom narodu.

Tužilac mora da ima interesovanje, na neki način je kao lovački pas, kad prepozna zločin od ide i sledi trag.

Иако још увек није речнички кодификован, према корпусним потврдама, евидентно је реч о конструкцији која показује јасан степен фразеолошке стабилизације и представља пример ширења фонда поредбених фразеологизама на основу традиционално препознатљиве слике ловачког пса као вештог трагача.

5. Закључак

Сprovedена анализа поредбених фразеолошких јединица са компонентом *пас* показала је да електронски корпуси омогућавају поуздано утврђивање инвентара фразеологизама у савременом језику, као и прецизније сагледавање њихових структурних

лексикографији (в. нпр. *Большой словарь русских народных сравнений* В. М. Мокијенка и Т. Г. Никитине).

Значајно је поменути и речи Н. Вуловић (2017: 262) да се, у поређењу са првим томовима РСАНУ, у последњим томовима овога речника примећује већа заступљеност устаљених поређења уз одредничке лексеме – нпр. *гладан као пас* (а нема забележеног варијантног облика са лексемом *вук*), *радити као пас* (а није забележен *радити као коњ*).

и семантичких одлика. Као фреквентни у језичкој пракси, издвојили су се фразеологизми:²⁶

с(лагати) као пас (*Classla-web.sr 2.0* – 493; *СрпКор 2021+* – 54);
уморан као пас (*Classla-web.sr 2.0* – 143; *СрпКор 2021+* – 12);
живети као пас (*Classla-web.sr 2.0* – 141; *СрпКор 2021+* – 9);
има некога, нечега као кучих (кучатих) паса (*Classla-web.sr 2.0* – 129; *СрпКор 2021+* – 15);
убити као пса (*Classla-web.sr 2.0* – 109; *СрпКор 2021+* – 19);
веран као пас (*Classla-web.sr 2.0* – 102; *СрпКор 2021+* – 11);
као пас и мачка (бити, живети, слагати се, волети се, мрзети се) (*Classla-web.sr 2.0* – 90; *СрпКор 2021+* – 9);
гладан као пас (*Classla-web.sr 2.0* – 70; *СрпКор 2021+* – 9);
проћи (провући се) као пас кроз росу (*Classla-web.sr 2.0* – 53; *СрпКор 2021+* – 18);
љубоморан као пас (*Classla-web.sr 2.0* – 56; *СрпКор 2021+* – 1);
умрети као пас (*Classla-web.sr 2.0* – 39; *СрпКор 2021+* – 6);
радити као пас (*Classla-web.sr 2.0* – 31; *СрпКор 2021+* – 4);
вући се као пребијен пас (*Classla-web.sr 2.0* – 25; *СрпКор 2021+* – 3).

Поређењем корпусне грађе са описом у општим и специјалним фразеолошким речницима показало се да постоје различите неподударности. Уочени су случајеви неадекватно формулисаних семантичких дефиниција које не одражавају у потпуности савремену употребу, затим неадекватно одабраних лематизованих облика, те изостављања варијаната које су у језику устаљене.

Такође, поређење инвентара фразеологизама у корпусу и речницима показује да постоје разлике, и то у оба смера. С једне стране, корпус је потврдио постојање одређених поредбених фразеологизама који још увек нису забележени у речницима, а које би требало укључити у будуће лексикографске изворе (*реаговати* (*понашати се*) као *Павловљев пас*; *пребити некога као пса*; *бити као ловачки пас*; *ружан као пас*; *нервозан као пас*; *болестан као пас*; *љут као пас*; *сам као пас*; *жедан као пас*; *сморити се као пас* и др.).

С друге стране, у речницима је забележен одређен број фразеологизама за које у савременим корпусима нема потврда

²⁶ Апсолутне фреквенције наведене у заградама треба узети са извесном резервом, будући да је аутоматски ексцерпирана грађа ручно „чишћена” од нефразеолошких примера и дупликата; потенцијална одступања свакако не утичу на општу слику о степену конвенционализованости анализираних фразеологизама.

(уп. неке од таквих примера из РСАНУ: *бити као касапски па; бити као пас на сену; заплести се (омести се, смести се и сл.) као пас у ражи; постити као пас у Велики петак; царевати као пас на поздеру*). Иако одсуство корпусних потврда не значи аутоматски да је фразеологизам прешао у пасивну сферу фразеолошког фонда, нулта засведоченост у корпусима прилично је поуздан сигнал да такве јединице треба додатно проверити, преиспитати њихову употребну вредност и, тамо где је упутно, приписати одговарајући квалификатор. Посебно је у двојезичним речницима (речницима активног типа), који служе у сврху превођења или учења страног језика, важно представити стварну језичку употребу, односно јасно показати које су јединице уобичајене у савременој комуникативној пракси.

На ширем плану, истраживање потврђује да електронски корпуси и на њима заснован употребни модел језика представљају ослонац савремене лексикографије. С једне стране, корпусни материјал може служити као драгоцен допунa традиционалној речничкој грађи приликом израде општих и фразеолошких речника.²⁷ Корпус омогућава проверу фреквентности, праћење варијантности, околионалних модификација, семантичких промена постојећих фразеологизама, као и праћења процеса узуализације нових фразеолошких јединица. Истовремено, електронски корпуси, уколико су довољно обимни и репрезентативни, могу послужити и као самостална грађа за израду фразеолошког речника, чиме би лексикографски опис директно осликавао актуелну језичку употребу, а не би проистикао из традиционално сакупљених цитатних потврда.

²⁷ У овом контексту, вредно је поменути да су корпусни ресурси уведени у израду тезаурусног речника бугарског језика Бугарске академије наука (*Речник на българския език* БАН). Наиме, од 13. тома овога речника, поред основног извора материјала, који представља лексичка картотека Института за бугарски језик, са око 7 милиона листића (фиша), користи се и Лексикографски електронски архив. Електронска база је отвореног типа и константно се допуњује новим материјалом из различитих функционалних стилова. Рад на изради тезаурусног речника бугарског језика тако је заснован на комбинацији традиционалног приступа (коришћењем грађе са листића) и модерног, корпусног приступа (коришћењем грађе из електронске базе) (в. [Георгиева and Атанасова 2021](#)).

Захвалница

Овај рад финансирао је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору број 451-03-33/2026-03/ 200174, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

Ресурси

Kuzman Pungeršek, Taja and Rupnik, Peter and Ljubešić, Nikola. 2025. *Classla-web.sr 2.0*. Clarin Slovenija, <https://www.clarin.si/ske/>.

Vitas, Duško and Krstev, Cvetana and Stanković, Ranka and Škorić, Mihailo and Utvić, Miloš. 2025. *СрпКор2021+*. *Корпус савременог српског језика*. Друштво за jezičke resurse i tehnologije – Jerteh, <https://noske.jerteh.rs/>.

Литература

Douglas Biber, Susan Conrad, and Randi Reppen. 1998. *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use*. Cambridge University Press, Cambridge.

Laura Cignoni and Stephen Coffey. 1998. *A corpus-based study of Italian idiomatic phrases: From citation forms to ‘real-life’ occurrences*. In *EURALEX '98 Proceedings*, pages 291–300, Liège. Université de Liège.

Stefan Evert. 2005. *The Statistics of Word Cooccurrences: Word Pairs and Collocations*. Doctoral dissertation, Institut für Maschinelle Sprachverarbeitung, Universität Stuttgart, Stuttgart.

Ivana Filipović Petrović and Jelena Parizoska. 2017. *Leksikografska obrada frazema s promjenjivom glagolskom sastavnicom u hrvatskome*. *Jezikoslovlje*, 18(2):242–278.

Suzanne Kemmer and Michael Barlow. 2000. Introduction: A usage-based conception of language. In Michael Barlow and Suzanne Kemmer, editors, *Usage-Based Models of Language*, pages VII–XXVIII. CSLI Publications, Stanford.

- Ivana Klobučar Srbić. 2008. *Obol korpusne lingvistike suvremenoj leksikografiji*. *Studia lexicographica*, 2(2/3):39–51.
- Nikola Ljubešić and Taja Kuzman. 2024. *CLASSLA-web: Comparable Web Corpora of South Slavic Languages Enriched with Linguistic and Genre Annotation*. In *Proceedings of the 2024 Joint International Conference on Computational Linguistics, Language Resources and Evaluation (LREC-COLING 2024)*, pages 3271–3282, Torino, Italia. ELRA and ICCL.
- Josip Matešić. 1978. *O poredbenom frazemu u hrvatskom jeziku*. *Filologija*, 8:211–217.
- Jasna Melvinger. 1984. *Poredbeni frazemi*. *Jezik*, 31(5):129–135.
- David Minugh. 2014. *Studies in Corpora and Idioms: Getting the Cat out of the Bag*. Stockholm University, Stockholm.
- Rosamund Moon. 1998. *Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-Based Approach*. Clarendon Press, Oxford.
- Rosamund Moon. 2007. *Corpus linguistic approaches with English corpora*. In Harald Burger, Dmitrij Dobrovol'skij, Peter Kühn, and Neal R. Norrick, editors, *Phraseologie / Phraseology: Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung*, pages 1045–1059. De Gruyter, Berlin/New York.
- Zorana Novoselec and Jelena Parizoska. 2012. A corpus-based study of similes and cognate adjectival forms in English, Swedish and Croatian. In Antonio Pamies, José Manuel Pazos Breña, and Lucía Luque Nadal, editors, *Phraseology and Discourse: Cross-Linguistic and Corpus-Based Approaches*, pages 101–110. Schneider Verlag Hohengehren, Baltmannsweiler.
- Jelena Parizoska. 2018. Poredbeni frazemi s vlastitim imenima u hrvatskome – korpusni pristup. *Slavistički studii*, 18:139–151. Spisane na Katedrati za slavistiku pri Filološkom fakultet „Blaže Koneski“.
- Jelena Parizoska and Ivana Filipović Petrović. 2016. Uporabni model jezika u leksikografskoj obradi frazeološke varijantnosti u hrvatskome. In Sanda Lucija Udier and Kristina Cergol Kovačević, editors, *Metodologija i primjena lingvističkih istraživanja*, pages 147–158. Srednja Europa, Zagreb.
- Jelena Parizoska and Ivana Filipović Petrović. 2017. *Variation of adjectival slots in kao ('as') similes in Croatian: A cognitive lin-*

- guistic account. In *International Conference on Computational and Corpus-Based Phraseology*, pages 348–362, Cham. Springer.
- Zsolt Pápista. 2018. Feledésbe merült kutyák: A magyar kutya vezérszavú frazémák archaikus rétege kognitív nyelvészeti megközelítésben. *Tanulmányok*, (2):133–150.
- John Sinclair. 1991. *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford University Press, Oxford.
- Martin Stefanov. 2025. The Conceptualization of Intellectual Capacities and Emotions in Animalistic Comparisons in South Slavic Languages. *Linguistique balkanique*, LXIV(1):83–96. Académie bulgare des sciences.
- Ana Vasung. 2009. Frazemi sa sastavnicama pas i mačka u hrvatskom i bugarskom jeziku (semantička analiza). *Филологические заметки*.
- Ivana Vidović Bolt. 2011. *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji I*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
- Duško Vitas, Ranka Stanković, and Cvetana Krstev. 2025. О фамилији корпуса савременог српског језика СрпКор. In *Proceedings of the International Conference South Slavic Languages in the Digital Environment – JuDig*, volume 1, pages 3–27, Belgrade. University of Belgrade – Faculty of Philology.
- Весна Ђорђевић. 2024. Поредбени фраземи типа добар као хлеб у медијском дискурсу. In *Добри, нормални, поштени, пожртвовани у књижевности, језику и уметности, Књига IV: Зборник радова са научног округлог стола, одржаног у оквиру XVIII међународног научног скупа Српски језик, књижевност, уметност*, pages 73–84. Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу and Андрићев институт, Крагујевац and Андрићград.
- Маријана Ђукић. 2025. Оказионализми фразеолошког типа у Речнику САНУ. *Наш језик*, 56(1):19–34.
- Маријана Ђукић. 2027. Корпусни приступ у истраживању застаревања фразеолошких јединица: могућности и изазови. In Данко Шипка, editor, *Лексичко застаријевање: како се ријечи губе*. Савез славистичких друштава Србије, Филолошко друштво „Речи“. У штампи.
- Наташа Вуловић. 2015. *Српска фразеологија и религија*. Институт за српски језик САНУ, Београд.

- Наташа Вуловић. 2017. Принципи и методе лексикографске обраде фразеолошке грађе у описном речнику савременог српског језика. In Рајна Драгићевић, editor, *Путевима речи: зборник радова у част Даринки Гортан Премк*, pages 259–271. Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд.
- Цветелина Георгиева and Атанаска Атанасова. 2021. Многотомният Речник на българския език в светлината на съвременните методи и подходи. In Стана Ристић, Ивана Лазић Коњик, and Ненад Ивановић, editors, *Лексикографија и лексикологија у светлу актуелних проблема*, pages 155–174. Институт за српски језик САНУ, Београд.
- Светлана Гољак. 2009. Устаљена поређења у српском и белоруском језику са аспекта идиоматичности. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 38(1):211–220.
- Јасмина Коџопељић and Јасмина Пекић. 2017. *Психологија у настави: одабране теме из психологије образовања*. Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад.
- Саша Марјановић. 2014. Реч више о одликама поредбених фразема. *Филолошки преглед*, XLI(2):93–104.
- Саша Марјановић. 2022. Корпусна анализа поредбене фраземе као бела лала. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 51(1):283–297.
- Драгана Мршевић-Радовић. 1987. *Фразеолошке глаголско-именичке синтагме у савременом српскохрватском језику*. Филолошки факултет Универзитета у Београду.
- Слободан Новокмет. 2016. Метафорична значења лексема из лексичко-семантичке групе назива за псе која се односе на људске особине. *Књижевност и језик*, 63(1–2):49–66.

Comparative Phraseological Units with the Component *dog* in the Serbian Language: A Corpus-Based Analysis

Marijana Đukić, Slobodan Novokmet

Summary

This paper examines Serbian comparative phraseological units containing the zoonymic component *pas* ‘dog’. The data were extracted from two Serbian-language corpora: the Corpus of Contemporary Serbian (*Srp-Kor2021+*) and the *CLASSLA-web.sr 2.0* web corpus. The corpus analysis established an inventory of phraseological units attested in contemporary usage and examined their structural and semantic properties, variation, and modifications. The corpus findings were then compared with their treatment in general and specialised phraseological dictionaries. The analysis revealed discrepancies in variation, lemmatisation, and semantic description, as well as conventionalised expressions not recorded in the dictionaries consulted. The results show that existing lexicographic sources do not fully reflect current phraseological usage and point to the need for a corpus-based phraseological dictionary.

Key words: Serbian language, phraseology, lexicography, electronic corpora, comparative phraseological units.

Works are licensed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International License.

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

